

BİLGİ ÇAĞI

PROF. DR. ÖZCAN KÖKNEL

İnsanlık ve uygarlık tarihi boyunca insanlar yaşamdan haz duymak, mutlu olmak çabasını sürdürmüşler, toplumlar bunu sağlamak amacına yönelik olarak düzenlenmiş, kurumlaşmış, örgütlenmiş ve yapılanmışlardır.

İnsanların yaşamdan haz duyması, mutlu olması için önce beslenme ve korunma gibi temel fizyolojik gereksinimlerine doyum sağlanmalıdır. Bu doyumı sağlayan insan ilgi, sevgi, güven, özgürlük, özerklik, saygınlık, yaratıcılık, üreticilik, kendini gerçekleştirme gibi soyut kavramlara doyum arama amacına yönelik çaba içine girer. İnsan bu arayışı yaşadığı toplumun kültür ortamı içinde yapar. Amacını yaşadığı toplumun kültür düzeyi belirler. Çabasını söz konusu kültür ortamında ve düzeyinde sürdürür. Başka bir deyişle, insanın içinde yaşadığı kültür ortamı ve düzeyi doyum arama amacına yönelik çabayla ilgili davranışları etkiler. Öte yandan, bu davranışlar da toplumun kültür ortamını ve düzeyini değiştirir.

Bu nedenle, bireysel ve toplumsal yaşantıyı birbirinden ayırmak, soyutlamak olanaksızdır.

Doğal ve toplumsal ortam sürekli değişim içindedir. Bu ortamlarda yaşayan bütün canlılar, bu arada insan da bu değişime uymak zorundadır.

İnsan doğal ortamın değişimine uyum sağlayamazsa önce sağlığını, sonra yaşamını yitirir. Toplumsal ortamın değişimine uyum sağlayamazsa, önce topluma yabancılaşır, sonra toplum dışında kalır, toplumdaki soyutlanır, uzaklaşır. Buna bağlı olarak ruh ve beden sağlığı bozulur.

Canlıların içinde yaşadıkları ortama uyum sağlamaları yüzyıllar boyu tartışılan değişme (mutation) ve evrim (evolution) kuramlarının ortaya atılmasına yol açmıştır.

Bu kuramlara göre, bütün canlıların, bu arada insanın yaşamını sürdürmesi, içinde yaşadığı doğal ve toplumsal ortama uyum sağlamasına bağlıdır. Ortamlar değiştikçe, bu değişime uyum sağlayabilen canlı yaşamını sürdürebilecek, sağlayamayan canlının önce bedensel ve ruhsal yaşantısı bozulacak, sonra yok olup gidecektir.

İnsanlık ve uygarlık tarihinin değişmeyen tek temel kavramı değişimdir. İnsanlık ve uygarlık 2000'li yıllara giderken derin, hızlı, köklü ve yeni değişimlerin yarattığı bunalımların, çatışmaların, çelişmelerin sıkıntısını yaşıyor.

Son yedi yılını yaşayacağımız yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra, özellikle bilim ve teknik alanında gerçekleşen ve yaşama geçen gelişmeler arımsanırca, yirmi birinci yüzyılın neler getireceği daha iyi görülebilir.

Yirminci yüzyılın bilim ve teknik alanına getirdiklerini şöyle toplayabiliriz: Aşı, anestezi, antibiyotik, doğum kontrol hapı, psikotrop ilaçlar, röntgen, organ nakli, genetik mühendisliği; elektrik ışığı, radyo, televizyon, otomobil, uçak, füze, nükleer enerji, bilgisayar, transistör, kol saati, tükenmez kalem, plâstik, video, uzaktan komuta aleti.

Bu liste daha uzatılabilir. Listede yer alan buluşların insanın ve toplumun yaşamında yarattığı değişiklikler göz önüne getirildiğinde insanlığın yirmi birinci yüzyılda karşılaşacağı değişiklikler tasarlanabilir.

Yirminci yüzyılın bilim ve teknik alanına getirdiklerini değerlendiren bilim adamları yirmi birinci yüzyılın getireceklerini şöyle tasarlıyorlar:

— Akıllı makineler ve yapay yaratıklar günlük yaşama, endüstriye, teknolojiye egemen olacak.

— Robot işçiler ve yardımcıları ev ve iş yaşamında yer alacak.

— Atomlar, ışınlama yöntemiyle istenilen biçimde ve yerde birleştirilip nesnellik kazanacak.

— Bir düğme ya da takı büyüklüğünde kişisel telefonlar olacak.

— Genetik mühendisliğinin yardımıyla başta kalıtımla ilgili hastalıklar olmak üzere birçok hastalık doğumdan önce önlenecek.

— Bilgisayar, digital televizyon, video birleşerek günlük yaşamı, insanlar ve toplumsal iletişimi etkileyecek araçlar gelişecek.

— Bebeğin doğumundan hemen sonra bedene yerleştirilen mikrobilgisayarlarla sağlığı bozma olasılığı olan etkenler önceden anlaşılıp giderilecek.

— Bağışıklık dolaşım sisteminin direncini, gücünü artıran gelişmeler olacak.

— Kadınların doğurganlık yaşı uzayacak.

— Ömür yaşı artacak.

Yirmi birinci yüzyılın getireceklerini tasarlayan bu liste alabildiğine uzatılabilir.

Ancak, bu listeden anlaşıldığı gibi bilim ve teknik alanındaki gelişme ve değişme insanlığın geleceğini etkileyecek.

İnsanın içinde yaşadığı doğal ve toplumsal ortam değişecek. Bu değişim kültür ortamını ve yapısını etkileyecek. İnsanlar ve toplumlar arasındaki yoğun iletişim ağı içinde bireylerin davranışı, bireylerarası ilişki, aile yapısı, anne-baba-çocuk bağlantısı, eğitim, öğretim biçimleri değişecek.

Özetle, kültürler birleşip bütünleşecek, globalleşecek. Değişen kültür ortamı ve düzeyi insanın davranışlarını değiştirecek. Değişen insan davranışları kültür ortamını ve düzeyini etkileyecek.

Bireysel ve toplumsal dengenin, düzenin, uyumun sağlanması bu değişimi algılamak, anlamak, bilmek ve ona göre davranmakla olabilecek.

Başka bir deyişle, yirmi birinci yüzyılda insanların ve toplumların dengesi, düzeni, uyumu bilgiyle sağlanacak.

Bilgi, insanların engel aşmak, sorun çözmek amacına yönelik davranışlarının tasarlanmasını sağlayan düşünce sürecinin temelini oluşturur.

Yirmi birinci yüzyıl “bilgi çağı” olacak. Bilgisizce yapılan davranışlarla yaşamı dengeli, düzenli, uyumlu biçimde sürdürmek, gerçekle bağlantı kurmak, başarılı, yaratıcı, üretici olmak şansı bulunmayacak.

İnsanların çoğu, bu güne kadar engel aşmak, sorun çözmek için, bilgiye başvurmadan, düşünce sürecini çalıştırmadan, anılara, belleğe, ezbere, deneme, yanılma gibi mekanik yolları, yöntemleri kullanmışlardır. Oysa kuşaktan kuşağa aktarılan anılara dayanan, bellekte depolanıp saklanılan bilgilerden kaynaklanan davranış kalıplarıyla çağımızda ve gelecekte karşılaşılacak engelleri aşmak, sorunları çözmek olanağı yoktur.

Çağımızda ve gelecekte engellerin aşılmasında, sorunların çözülmesinde geçerli ve gerçekçi yol, bilgiye dayanan yaratıcı, üretici düşünce sürecidir.

İnsanın kişiliğini oluşturan bedensel katmanların temelini kalıtımla, soya çekimle aktarılan bilgi oluşturur. Genlerin taşıdığı her genetik bilgi DNA (dezoksiribonükleik asit) moleküllerinde bulunan ve üçlü aminoasit gruplarından oluşan dört harfle belirlenir. Güdüm bilimi (sibernetik) dilinde buna bir “bit”lik bilgi denir.

Güdüm bilimi hesapları insan bedenini oluşturan trilyonlarca hücrenin her birinde bulunan genetik bilginin toplamının biner sayfalık bin cildi dolduracağını ortaya koymuştur. Kalıtımla gelen ve genetik bilgidен oluşan bu kitaplara “Hayat Ansiklopedisi” denilebilir. Bu ansiklopedide beden değişmesi, gelişmesi, olgunlaşması için gerekli bilgiler vardır. İnsan bedeninin yapısı ve işlevine ilişkin bilgiler böylece kuşaktan kuşağa aktarılarak canlılar dünyasında insan türü sürdürülür. Böylece, insanın kişiliğinin ruhsal ve top-

lumsal katmanlarını oluşturacak bilgilerin kaydı, öğrenilmesi için gerekli yapılar oluşur, temel işlevler ortaya çıkar.

Ancak insanın yaşamını sürdürmesi, kişiliğinin ruhsal ve toplumsal yönlerini değiştirmesi, geliştirmesi için kuşaklar boyu aynı biçimde aktarılan bu türe özgü bilgi ansiklopedisi yeterli değildir. Bu nedenle buna kazanılmış, öğrenilmiş bilginin de eklenmesi gereklidir. Bu bilgi eklenemezse insanın ruhsal ve toplumsal yönünden söz edilemez.

Yeni bilgilerin, başka bir deyişle, davranış kalıplarının kazanılması, öğrenilmesi, depolanıp saklanması, gereğinde kullanılması beynin görevidir.

Bu duruma göre, beyinde hem genetik bilgi hem de sonradan kazanılan, öğrenilen bilgi depolanıp saklanır.

Beyinde on milyara yakın sinir hücresinin olduğu ve beyin kabuğunda yer alan bir sinir hücresinin dört binden fazla sinir hücresiyle iletişim kurma olasılığı bulunduğu düşünülürse, güdüm bilimi diliyle insan beyinde yüz trilyon "bit" bilgi olacağı hesaplanabilir.

İnsan beyinde bulunması olası bu bilgi genetik bilgidен on bin kat daha büyüktür. "Beyin Ansiklopedisi" adını alan bu bilginin, her biri biner sayfa-lık on milyon ciltlik bir kitaplık oluşturduğu tasarlanabilir. İnsanın bu bilgiye sahip olması çok zor, hatta olanaksızdır, diyebilirim. Ancak, çağdaş insanın ruhsal ve toplumsal yönünden söz edebilmek, ruhsal ve toplumsal gelişme olduğunu görebilmek için insanların ve toplumların bu bilgiye erişmeyi amaç edinmeleri gereklidir. Bu çabayı gösteren insan çağdaş insandır, gelişen insandır. Çağdaş insan "Beyin Ansiklopedisi"ne her gün yeni kavramlar, sözcükler katan insandır. Çağdaş insan, yaratıcı düşünceye önem veren, bu düşünce düzeyine erişmek için harcanan çabaya saygı duyan insandır.

Yaratıcı (creative) düşünce biçimi imgeleme, tasarıma dayanan düşünceyle gerçekçi düşünce arasında bağlantı kurar. Bu bağlantı düşünceye esneklik kazandırır. Böylece, imgeleme, tasarıma dayanan düşünceden gerçekçi düşünceye; gerçekçi düşünceden imgeleme, tasarıma dayanan düşünceye doğru kaymalar yapılır. Yaratıcı düşüncedeki esneklik ve kayma, karşılaşılan engellerin aşılmasında, sorunların çözülmesinde kolaylık sağlar. Yaratıcı düşüncede aritmetik ya da mantık ilke ve kurallarına uygunluk ve tutarlık, düşünce içeriğini değerlendiren tek geçerli ölçüttür. Sanat dallarında bu ölçütün yerini estetik alır. Sanat yapıtları estetik ölçütlere uygunluğuna göre değerlendirilir.

Özetle, yaratıcı düşünce engel aşmak, sorun çözmek için gereklidir. İmgelem ve tasarıma dayanan düşünce biçimiyle, gerçekçi düşünce arasında

kurulan bağlantıdan oluşur. İçeriği, aritmetik, mantık, estetik ilke ve kurallara göre değerlendirilir. İnsana kişilik kazandıran, kişiliğe özgü ve ayırıcı davranışları oluşturan yaratıcı düşüncedir. Yaratıcı düşünce olmasa insanın, toplumun, uygarlığın gelişmesinden söz edilemez.

Bu nedenle insan yaratıcı düşünceye dayanan davranışlar yaptıkça yücelir. Başkalarını etkiler. Toplumla katkı yapar, uygarlığa ayak uydurur.

İnsanın bu düzeye erişmesi, bireysel olduğu kadar, toplumsal bir sorundur. Bireyle toplum arasındaki iletişim ve etkileşime bağlıdır. Yaratıcı düşünceye önem veren, saygı duyan insanın yetişmesi için önce toplumun bilime, bilgiye ve insana önem vermesi, saygı duyması gereklidir.

Bilime, bilgiye ve insana önem verilmesi, saygı duyulması yeniden doğuşla (Rönesans) başlamıştır. Orta Çağ, dinin baskın ve etkin olduğu bir inanç çağıydı. Orta Çağda, insanlararası ilişkide dinden kaynaklanan ortak değerler, iletiler geçerliydi. Bireysel, kişisel bilinç yerine ortak dinsel bilinç egemendi.

Yeni Çağda, "yeniden doğuştan" sonra insan, doğanın en kutsal ve üstün varlığı olarak ele alındı. Bilimsel ve sanatsal tüm çabalar insanın mutluluğuna yöneldi. İnsanda ve toplumda bireysel bilinç uyandı. Dinsel inançların "öteki dünyada" aradığı mutluluğu, bilginin ve bilimin ışığıyla aydınlanan yeni çağ insanı, kendi yaşamı içinde aramaya başladı.

İnsan, kendisiyle başkaları arasındaki sınırı buldu. İçinde yaşadığı toplumsal ortamda özerklik, sorumluluk dengesini sağlamaya çalıştı. Böylece toplum bilinci uyandı.

Günümüzde, çağdaş insan, bireysel ve toplumsal bilinç arasında birleşme, bütünleşme yapabilen insan olarak kabul edilmiştir. Bu birleşme, bütünleşme için bilgiye dayanan yaratıcı düşüncenin gerekli olduğu vurgulanmıştır. Böylece, insan, bir yandan toplum içindeki görev ve sorumluluklarını sürdürürken, öte yandan kendisini aşma, geliştirme, yetiştirme, kişiliğinin tüm becerisini ve yeteneklerini kullanma olanağına kavuşmuştur.

Özetle, bireysel, toplumsal bilincin birleşip bütünleşmesi, yaratıcılık süreci içinde gerçekleşir. Bu sürecin işlenmesi çağdaş insanı ve toplumu oluşturur.

Bu sürecin sağlıklı işleyebilmesi, insanın içinde yaşadığı toplumun, fizyolojik ve ruhsal gereksinimlere sağladığı doyum ölçüsünde olasıdır. Toplumun önce insanın beslenme, korunma gibi fizyolojik gereksinimlerine doyum bulması gereklidir. İnsanın toplumda bedensel, ruhsal, toplumsal bir bütün olarak değeri olmalıdır. İnsan, doğanın ve toplumun en değerli ve üstün varlığı sayılmalıdır. İnsan başkalarından ilgi ve sevgi görmelidir. İnsan güven

içinde olmalı, bedensel ve ruhsal olarak kendisini gerçekleştirecek, varlayacak yolları, yöntemleri kolayca bulabilmelidir. İnsanın yaratıcılık çabaları toplumdan anlayış, destek ve yardım görmelidir. İnsanlar, toplumda yaratıcılıkları ölçüsünde saygınlık kazanmalıdır. İnsanlar, bilimin, sanatın, tekniğin tüm gelişmelerinden, olanaklarından yararlanacak yolları, yöntemleri bulabilmelidir.

Bireysel yaratıcılık düşünce süreci, yukarıda özetlenen toplumsal koşullar altında bireysel ve toplumsal yaratıcılığı artırır. Bireysel ve toplumsal gelişmeyi sağlar. Bireyin ve toplumun çökmesini, yozlaşmasını engeller. İnsanı ve toplumu çağdaşlaştırır.

KAYNAKLAR

- Fromm, E.: *May man prevail*. A doubleday Anchor Book, New York (1961).
- Fromm, E.: *Man For Himself*. A Fawcett Premier Book, New York (1969).
- Fromm, E.: *Çağımızın Özgürlük Sorunu*, Özgür İnsan Yayınları, Ankara (1973).
- Fromm, E.: *Sağlıklı Toplum*, Payel Yayın evi, İstanbul (1982).
- Köknel, Ö.: *İnsanı Anlamak*, Altın Kitaplar Yayın evi, İstanbul (1986).
- Köknel, Ö.: *Zorlanan İnsan*, Altın Kitaplar Yayın evi, İstanbul (1987).
- Köknel, Ö.: *Korkular*, Altın Kitaplar Yayın evi, İstanbul (1990).
- Köknel, Ö.: *Dolu Dolu Yaşamak*, Altın Kitaplar Yayın evi, İstanbul (1992).
- Naisbitt, J., Aburdehe, R.: *Megatrends 2000*, Form Yayınları, İstanbul (1990).
- Toffler, A.: *Üçüncü Dalga*, Altın Kitaplar Yayın evi, İstanbul (1981).
- Toffler, A.: *Gelecek Korkusu*, Altın Kitaplar Yayın evi, İstanbul (1981).
- Toffler, A.: *Yeni Güçler Yeni Şoklar*, Altın Kitaplar Yayın evi, İstanbul (1992).